

STUDIA METODOLOGICZNE

Tomasz PANEK

Analiza porównawcza subiektywnego dobrostanu w Europie

W 2002 r. został uruchomiony międzynarodowy projekt badawczy — Europejski Sondaż Społeczny (ESS). Jest on realizowany co 2 lata, a Polska to jeden z 14 krajów, które uczestniczyły we wszystkich jego rundach. Tematyka badania ESS obejmuje szeroki zakres zagadnień społecznych i politycznych o kluczowym znaczeniu dla zrozumienia zmian zachodzących we współczesnej Europie. Jego celem jest gromadzenie informacji dotyczących postaw, poglądów i zachowań społecznych w krajach europejskich. Do opracowania standardów oraz przygotowania i realizacji badania, które umożliwiłyby porównywalność wyników między krajami powołano Międzynarodowy Komitet Metodologiczny, w skład którego wchodzi przedstawiciele wiodących europejskich ośrodków naukowych. W Polsce badanie jest realizowane przez Ośrodek Realizacji Badań Socjologicznych IFiS PAN¹.

W artykule przedstawiono wyniki analizy porównawczej subiektywnego dobrostanu (*subjective well-being*) w krajach uczestniczących w ESS w 2012 r. oraz zmian w jego poziomie w stosunku do 2006 r.

¹ Więcej informacji na temat ESS można znaleźć na stronie <http://www.europeansocialsurvey.org>.

W konstrukcji wskaźników subiektywnego dobrostanu zastosowano metodę dystansową, co umożliwiło zarówno porównania poziomu subiektywnego dobrostanu i jego różnych aspektów w badanych krajach, jak i pomiar dystansu poziomu subiektywnego dobrostanu dla każdego z jego komponentów, mierzonych od ich maksymalnego pozytywnego poziomu na stosowanych w badaniu skalach pomiaru.

Oprócz analizy porównawczej poziomu subiektywnego dobrostanu i jego zmian w krajach uczestniczących w ESS dokonano również oceny nierówności jego rozkładu. Ponadto, wykorzystując metodę analizy korespondencji, przeprowadzono analizę porównawczą profili subiektywnego dobrostanu krajów uczestniczących w ESS. Profile te wskazują na cechy charakterystyczne dobrostanu w badanych krajach.

DEFINICJA I STRUKTURA SUBIEKTYWNEGO DOBROSTANU

Pomiar subiektywnego dobrostanu zależy w dużym stopniu od przyjętego modelu subiektywnej jakości życia, którego to subiektywny dobrostan jest elementem. Model ten generalnie może być hedonistyczny lub eudajmonistyczny (Ryan, Deci, 2001). Pierwszy z nich ma swoje źródła w filozofii Arystypa z Cyreny. W podejściu hedonistycznym subiektywny dobrostan rozpatrywany jest w kategoriach zadowolenia z życia. Miarą subiektywnego dobrostanu jest bilans doświadczeń emocjonalnych oraz poziom zadowolenia z własnego życia. Niekiedy do hedonistycznej koncepcji subiektywnego dobrostanu włączane jest zadowolenie z konkretnych aspektów życia (Diener i in., 1999). Model eudajmonistyczny oparty jest na filozofii Arystotelesa. W podejściu tym subiektywny dobrostan rozpatrywany jest w kategoriach posiadania i dążenia do wartościowych atrybutów życia.

W badaniach podjęto definicję subiektywnego dobrostanu zaproponowaną przez autorów modułu przeznaczonego dla tej kategorii w ESS (Huppert i in., 2009, 2013). Łączy ona podejście hedonistyczne i eudajmonistyczne. Pozostawia jednocześnie poza kategorią subiektywnego dobrostanu oceny konkretnych aspektów życia.

Subiektywny dobrostan jest utożsamiany z tym, jak ludzie odczuwają i jak funkcjonują zarówno na poziomie indywidualnym, jak i społecznym oraz jak oceniają swoje życie w całości (Huppert i in., 2009). Dekomponując przyjętą definicję na części składowe, element „jak ludzie odczuwają” odnosimy do takich doznań emocjonalnych, jak szczęście czy niepokój. Element „jak ludzie funkcjonują” związany jest z ich poczuciem posiadania określonych umiejętności i możliwości ich wykorzystania oraz poczuciem związków z otoczeniem. Element „oceny swojego życia w całości” obejmuje ocenę stopnia zadowolenia z prowadzonego życia oraz jego porównanie z możliwym najlepszym życiem. Autorzy przytoczonej definicji subiektywnego dobrostanu zwracają uwagę na wielowymiarowość tej kategorii oraz na uwzględnianie przez nią zarówno indy-

widualnego punktu widzenia (poziom osobisty), jak i siły związków z otoczeniem (poziom społeczny).

Subiektywny dobrostan osobisty składa się z pięciu głównych składowych, przy czym niektóre z nich są dezagregowane na subskładowe (wykr. 1).

Dobrostan emocjonalny jest mierzony za pomocą ogólnego bilansu pomiędzy częstością występowania pozytywnych i negatywnych doświadczeń emocjonalnych.

Szczęśliwe życie oznacza pozytywną ocenę swojego życia w całości.

Witalność jest utożsamiana z byciem pełnym energii, czuciem się silnym i zdrowym oraz byciem aktywnym fizycznie.

Odporność i samoocena jest miarą indywidualnych zasobów psychicznych. Składa się ona z trzech elementów: **samooceny**, **optymizmu** oraz **odporności**. Stanami pozytywnymi są odpowiednio: dobra samoocena, optymistyczna ocena swojej przyszłości oraz bycie w stanie poradzić sobie z trudnościami życiowymi.

Funkcjonowanie dotyczy sposobu radzenia sobie w życiu. Na funkcjonowanie składają się cztery elementy: umiejętności, autonomia, zaangażowanie oraz sens i cel życia. Za pozytywne funkcjonowanie uważa się odpowiednio:

- **umiejętności** — poczucie, że dobrze wykonuje się to, co się robi i wykorzystuje się do tego swoje umiejętności,
- **autonomia** — uczucie bycia wolnym, aby robić to, co się chce i dysponowanie czasem, aby to robić,
- **zaangażowanie** — dotyczące tego, co się robi i poczucie, że ma się przy tym możliwość rozwijania swoich umiejętności,
- **sens i cel życia** — odczucie, że to, co się robi w życiu jest wartościowe, interesujące i doceniane przez innych.

Subiektywny dobrostan społeczny składa się z dwóch elementów, a mianowicie wsparcia społecznego oraz zaufania i poczucia przynależności.

Wsparcie społeczne dotyczy zakresu i jakości wzajemnych relacji z rodziną, przyjaciółmi oraz innymi osobami. Pozytywnym stanem w tym kontekście jest duża dostępność pomocy innych osób w sytuacjach trudnych i stresowych, których bez wsparcia innych nie można przezwyciężyć.

Zaufanie i poczucie przynależności dotyczy stopnia zaufania do innych osób i sposobu traktowania przez innych oraz stopnia poczucia przynależności i wsparcia środowiska, w którym się żyje.

POMIAR SUBIEKTYWNEGO DOBROSTANU

Przeprowadzenie wszechstronnego porównania subiektywnego dobrostanu w krajach biorących udział w ESS wymagało konstrukcji, na podstawie pytań zawartych w ankiecie, wskaźników umożliwiających następujące typy analiz:

- ocena i porównanie różnych aspektów subiektywnego dobrostanu zarówno niezależnie, jak i łącznie, tzn. subiektywnego dobrostanu osobistego, subiektywnego dobrostanu społecznego oraz ich elementów składowych, a także ogólnego subiektywnego dobrostanu;
- porównania pomiędzy krajami różnych aspektów dobrostanu subiektywnego oraz ich zmian w czasie;
- porównania, dla Polski, różnych aspektów dobrostanu subiektywnego pomiędzy grupami społeczno-ekonomicznymi respondentów.

Zmienne (pytania) występujące w ESS mają dwojaki charakter, a mianowicie:

- stymulant — zmienne, których wyższe wartości (wyższe wartości na skali odpowiedzi) wskazują na wyższy poziom subiektywnego dobrostanu ze względu na badany jego aspekt;
- destymulant — zmienne, których wyższe wartości (wyższe wartości na skali odpowiedzi) wskazują na niższy poziom subiektywnego dobrostanu ze względu na badany jego aspekt.

Porównania różnych aspektów subiektywnego dobrostanu wymagają ujednoczenia charakteru zmiennych poprzez ich odpowiednią transformację (najczęściej stymulację). Ponadto, gdy różne aspekty subiektywnego dobrostanu mierzone są na różnych skalach, konieczne jest ujednoczenie ich jednostek pomiaru. Wreszcie konstrukcja cząstkowych wskaźników subiektywnego dobrostanu, dla każdego pytania wykorzystanego w analizie, powinna uwzględniać poziom tego dobrostanu osiągnięty przez poszczególnych respondentów w badanych zakresach dobrostanu. Nie zapewnia tego stosowana najczęściej w praktyce klasyczna standaryzacja zmiennych (odejmowanie od ich wartości średniej arytmetycznej i dzielenie przez odchylenie standardowe). Osiągnięty przez respondenta poziom subiektywnego dobrostanu w zakresie jego poszczególnych komponentów jest wtedy mierzony poprzez obliczanie odległości jego oceny na skali ocen od przeciętnej oceny dla wszystkich respondentów i jest nieporównywalny w różnych

analizowanych zagadnieniach. Średnie oceny każdego z aspektów subiektywnego dobrostanu, dla wszystkich badanych krajów łącznie, są równe 0. W efekcie nie możemy powiedzieć, że poziom subiektywnego dobrostanu jest wyższy w danym obszarze niż w innych jego zakresach. To samo odnosi się do porównań różnych aspektów subiektywnego dobrostanu wewnątrz poszczególnych krajów, jak i kierunków zmian tych ocen w czasie. Bez stałego punktu odniesienia tego typu porównania nie są możliwe.

Wszystkie pożądane własności cząstkowych wskaźników subiektywnego dobrostanu zapewnia ich konstrukcja oparta na metodzie dystansowej, której założenia po raz pierwszy przedstawił M. K. Bennet (1937), wielokrotnie stosowanej w badaniach społecznych. Poziom subiektywnego dobrostanu każdego z respondentów w tej metodzie jest mierzony na podstawie odległości jego oceny od oceny optymalnej na skali ocen (najwyżej w przypadku stymulanty lub najniższej w przypadku destymulanty). Wykorzystując wartości minimalne i maksymalne na skali ocen wartości wskaźników cząstkowych dla respondentów, w zakresie każdego pytania uwzględnionego w analizie, znormalizowane wartości odpowiedzi wyznaczane są za pomocą następującej formuły dystansowej:

$$x_{hj,i} = \frac{x_{e,hj,i} - x_{min,hj}}{x_{max,hj} - x_{min,hj}} \cdot 100 \quad (1)$$

gdzie:

- $x_{e,hj,i}$ — wskazany przez i -tego respondenta wariant odpowiedzi na j -te pytanie, w h -tym komponencie subiektywnego dobrostanu,
- $x_{min,hj}, x_{max,hj}$ — ocena odpowiednio najgorsza (odpowiadająca najniższej ocenie na skali ocen w przypadku stymulanty i ocenie najwyższej w przypadku destymulanty) i najlepsza (odpowiadająca najwyższej ocenie na skali ocen w przypadku stymulanty i najniższej ocenie w przypadku destymulanty) dla każdego z pytań.

Wskaźniki grupowe subiektywnego dobrostanu dla respondentów są obliczane następująco:

$$x_{h,j} = \frac{\sum_{i=1}^{k_h} x_{hj,i}}{k_h} \quad (2)$$

W kolejnym kroku odpowiednie wskaźniki grupowe agreguje się we wskaźniki subiektywnego dobrostanu osobistego oraz subiektywnego dobrostanu spo-

łącznego. W przypadku pojedynczych respondentów wskaźniki te mają następującą postać:

$$x_i^{SDO} = \frac{\sum_{h=1}^{k^{SDO}} x_{h,i}}{k^{SDO}} \quad (3)$$

oraz

$$x_i^{SDS} = \frac{\sum_{h=1}^{k^{SDS}} x_{h,i}}{k^{SDS}} \quad (4)$$

gdzie:

x_i^{SDO} , x_i^{SDS} — wartości wskaźników odpowiednio subiektywnego dobrostanu osobistego i subiektywnego dobrostanu społecznego dla i -tego respondenta,
 k^{SDO} , k^{SDS} — liczba wskaźników grupowych odpowiednio dla kategorii subiektywnego dobrostanu osobistego i subiektywnego dobrostanu społecznego.

Ocena subiektywnego dobrostanu, obejmująca subiektywny dobrostan osobisty oraz subiektywny dobrostan społeczny łącznie, była dokonywana za pomocą syntetycznego wskaźnika subiektywnego dobrostanu. Wskaźnik ten dla pojedynczych respondentów miał postać:

$$x_i = \frac{x_i^{SDO} + x_i^{SDS}}{2} \quad (5)$$

Wskaźniki według grup typologicznych respondentów na poszczególnych poziomach agregacji były obliczone jako średnie arytmetyczne ważone² ze wskaźników dotyczących pojedynczych respondentów należących do tych grup typologicznych.

POMIAR NIERÓWNOŚCI ROZKŁADU SUBIEKTYWNEGO DOBROSTANU

Pomiar nierówności rozkładu subiektywnego dobrostanu przeprowadzono na podstawie oceny nierówności rozkładu wartości syntetycznego wskaźnika subiektywnego dobrostanu. Nierównomierność tego rozkładu zmierzono współ-

² System wag zastosowanych w badaniu ESS pozwala na uogólnienie wyników zarówno na poziomach ogólnokrajowych, jak i na poziomie wszystkich krajów biorących udział w badaniu łącznie.

czynnikiem Giniego oraz współczynnikiem zróżnicowania decylowego (Panek, 2011). Współczynnik Giniego przy pomiarze nierówności rozkładu subiektywnego dobrostanu uwzględnia poziom subiektywnego dobrostanu każdego badanego respondenta. Z kolei współczynnik zróżnicowania decylowego oceniając nierówności rozkładu subiektywnego dobrostanu bierze pod uwagę wyłącznie poziom dobrostanu 10% respondentów o najwyższym poziomie dobrostanu oraz 10% respondentów o najniższym poziomie dobrostanu, czyli skrajnych grup respondentów w rozkładzie dobrostanu.

Współczynnik Giniego mierzy stopień odchylenia rozkładu empirycznego od rozkładu egalitarnego. W przypadku badania nierówności rozkładu subiektywnego dobrostanu rozkład egalitarny to taki rozkład, w którym każdy respondent osiągnął ten sam poziom subiektywnego dobrostanu. Współczynnik Giniego przyjmuje wartości z przedziału $[0; 1]$. Im bardziej nierównomierny rozkład, tym wyższa wartość współczynnika. W sytuacji gdy rozkład ma charakter egalitarny, wartość współczynnika Giniego jest równa 0.

Współczynnik zróżnicowania decylowego definiowany jest jako stosunek decyla dziewiątego do decyla pierwszego w rozkładzie wartości syntetycznego wskaźnika subiektywnego dobrostanu. Przyjmuje on wartości z przedziału $[1; +\infty]$. W sytuacji rozkładu egalitarnego jego wartość jest równa 1. Im większa nierówność rozkładu, tym większe wartości współczynnika.

ANALIZA PORÓWNAWCZA KRAJOWYCH PROFILI SUBIEKTYWNEGO DOBROSTANU

Analizę porównawczą profili krajów ze względu na subiektywny dobrostan przeprowadzono za pomocą jednej z metod analizy czynnikowej, a mianowicie analizy korespondencji, posiadającej szereg własności, których nie mają inne metody analizy czynnikowej. Metoda analizy czynnikowej — jako jedyna — prezentuje związki pomiędzy obiektami przestrzennymi (w naszym badaniu krajami) oraz pomiędzy zmiennymi charakteryzującymi te obiekty (w naszym badaniu wskaźnikami oceniającymi poziom subiektywnego dobrostanu i jego elementów składowych) w tym samym układzie czynnikowym, przede wszystkim w formie graficznej. Pozwala to wykryć strukturalne związki pomiędzy zmiennymi i obiektami, a tym samym znacznie zwiększyć możliwości interpretacyjne wyników analizy. Analiza korespondencji — rozwijana równolegle w ośrodkach naukowych w wielu krajach (Beh, 2004) — umożliwia zarówno analizę danych jakościowych, jak i ilościowych. Podstawowy wkład w jej rozwój miały prace zespołu naukowców kierowanego przez J. P. Benzécriego (1973a, 1973b) w latach 60. ub. wieku we Francji.

Najogólniejszym punktem wyjścia analizy korespondencji jest macierz danych wejściowych o postaci:

$$\mathbf{X} = [x_{ji}] \quad x_{ji} \geq 0 \quad j=1, 2, \dots, m \quad i=1, 2, \dots, n \quad (6)$$

gdzie x_{ji} — wartość j -tej zmiennej w i -tym obiekcie.

Należy zauważyć, że elementy macierzy (6) mogą być dowolnymi wielkościami nieujemnymi. Wiersze macierzy (6) mogą być interpretowane w ujęciu geometrycznym jako współrzędne m punktów zmiennych w n -wymiarowej przestrzeni obiektów R^n , z kolei kolumny tej macierzy są w ujęciu geometrycznym współrzędnymi n punktów obiektów w m -wymiarowej przestrzeni zmiennych R^m .

Punktem wyjścia analizy korespondencji jest przekształcenie macierzy danych wejściowych w macierz częstości względnych, zwaną też macierzą korespondencji, przez podzielenie każdego jej elementu przez sumę wartości jej elementów:

$$\mathbf{P} = [p_{ji}] \quad j=1, 2, \dots, m \quad i=1, 2, \dots, n \quad (7)$$

gdzie

$$p_{ji} = \frac{z_{ji}}{\sum_{j=1}^m \sum_{i=1}^n z_{ji}} \quad (8)$$

gdzie z_{ji} — wystandaryzowana wartość j -tej zmiennej w i -tym obiekcie.

Na podstawie macierzy \mathbf{P} wyznaczamy tzw. macierze profili. Macierz profili wierszowych \mathbf{R} uzyskujemy dzieląc każdą częstość w wierszu macierzy \mathbf{P} przez sumę wszystkich częstości w tym wierszu:

$$\mathbf{R} = [r_{ji}] = \left[\frac{p_{ji}}{p_{j.}} \right] \quad j=1, 2, \dots, m \quad i=1, 2, \dots, n \quad (9)$$

Z kolei dzieląc każdą z częstości w kolumnie macierzy \mathbf{P} przez sumę wszystkich częstości w tej kolumnie otrzymujemy macierz profili kolumn \mathbf{C} :

$$\mathbf{C} = [c_{ji}] = \left[\frac{p_{ji}}{p_{.i}} \right] \quad j=1, 2, \dots, m \quad i=1, 2, \dots, n \quad (10)$$

Elementy profili wierszowych (kolumnowych) są współrzędnymi wektorów wierszowych (kolumnowych) w n -wymiarowej (m -wymiarowej) przestrzeni euklidesowej R^n (R^m).

Częstości brzegowe, odpowiednio wierszy (r) i kolumn (c), w macierzach profili \mathbf{R} i \mathbf{C} stanowią odpowiednio średnie profile kolumnowe i wierszowe (centrum kolumnowe albo wierszowe). Punkty reprezentowane przez przeciętne profile wierszowe i kolumnowe nazywane są centroidami i leżą w środku układu współrzędnych.

Odległości pomiędzy profilami wierszowymi (punktami reprezentującymi zmienne) w przestrzeni R^n wylicza się za pomocą ważonej metryki euklidesowej, gdzie wagami są odwrotności częstości brzegowych kolumn, o postaci:

$$d^2(r_j, r_{j'}) = \sum_{i=1}^n \frac{1}{p_i} \left(\frac{p_{ji}}{p_j} - \frac{p_{j'i}}{p_{j'}} \right)^2 \quad j, j' = 1, 2, \dots, m \quad j \neq j' \quad (11)$$

Analogicznie określamy odległości pomiędzy profilami kolumnowymi (punktami reprezentującymi obiekty) za pomocą metryki euklidesowej, gdzie wagami są odwrotności częstości brzegowych wierszy:

$$d^2(c_i, c_{i'}) = \sum_{j=1}^m \frac{1}{p_j} \left(\frac{p_{ji}}{p_i} - \frac{p_{j'i}}{p_{i'}} \right)^2 \quad i, i' = 1, 2, \dots, n \quad i \neq i' \quad (12)$$

Analiza odległości pomiędzy profilami wierszowymi (kolumnowymi) jest tożsama z analizą odległości profili wierszowych (kolumnowych) od średnich profili wierszowych (kolumnowych).

Odległości (18) i (19) są jednocześnie odległościami chi-kwadrat, z którymi związane jest pojęcie inercji. Inercja jest miarą zróżnicowania elementów w macierzy danych wejściowych. Całkowita inercja macierzy określa stopień dyspersji profili wierszowych (kolumnowych) względem odpowiadających im centroid, czyli wskazuje, jak bardzo poszczególne profile wierszowe (kolumnowe) różnią się od odpowiadającego im średniego profilu. Inercja posiada też interpretację geometryczną jako miara rozproszenia punktów reprezentujących profile w wielowymiarowej przestrzeni. Kiedy wartość inercji równa jest zero, to punkty reprezentujące profile wierszowe (kolumnowe) skupiają się w początku układu współrzędnych. Odpowiada to sytuacji, w której wszystkie profile wierszowe (kolumnowe) są takie same. Im większa wartość inercji, tym większe rozproszenie punktów reprezentujących profile w stosunku do środka układu współrzędnych.

Dotychczas przedstawione rozwiązania umożliwiają jedynie oddzielne analizy profili wierszowych i kolumnowych. Podstawowym celem analizy korespondencji jest natomiast ich jednoczesna analiza, najczęściej w formie prezentacji graficznej. W tym celu macierz \mathbf{P} zostaje przekształcona w macierz \mathbf{A} , nazywaną macierzą różnic wystandaryzowanych, czyli ważonych odchyłeń profili od centrum wierszowego i kolumnowego, o postaci:

$$\mathbf{A} = [a_{ji}] \quad j=1, 2, \dots, m \quad i=1, 2, \dots, n \quad (13)$$

gdzie

$$a_{ji} = \frac{p_{ji} - p_j \cdot p_i}{\sqrt{p_j \cdot p_i}} \quad (14)$$

Stanowi ona podstawę ostatecznej fazy analizy korespondencji.

Przekształcenie macierzy P w macierz A ma charakter symetryczny względem wierszy i kolumn. Właśnie symetryczna standaryzacja wejściowej macierzy danych pozwala nie tylko na ustalenie struktury czynnikowej zmiennych oraz położenia obiektów w nowym czynnikowym układzie odniesienia, podobnie jak ma to miejsce w pozostałych metodach analizy czynnikowej, lecz także na ustalenie struktury czynnikowej obiektów oraz położenia zmiennych w tym samym układzie odniesienia, co nie jest możliwe w żadnej innej metodzie analizy czynnikowej.

Analiza korespondencji jest metodą dekompozycji wartości inercji całkowitej. Kolejne osie czynnikowe szukane są w taki sposób, aby odpowiadające im wymiary wyjaśniały jak największą część całkowitej inercji. W praktyce poszukując optymalnej przestrzeni, wspólnej dla profili wierszowych i kolumnowych, najczęściej korzystamy z metody rozkładu macierzy A według wartości osobliwych (Panek, Zwierchowski, 2013).

Często stosowanym w analizie korespondencji sposobem analizy wyników jest analiza konfiguracji punktów reprezentujących zmienne lub obiekty na wykresie. Gdy odtwarzamy odległości pomiędzy punktami reprezentującymi obiekty albo zmienne w przestrzeni o maksymalnym wymiarze, odtwarzamy także pierwotne konfiguracje punktów bez żadnych zniekształceń, tzn. zostają zachowane kąty między wektorami i odległości pomiędzy wektorami reprezentujące profile wierszowe (kolumnowe), a co za tym idzie, również odległości między punktami. Każde zmniejszenie maksymalnego wymiaru przestrzeni czynnikowej powoduje zniekształcenie konfiguracji wyjściowej punktów, co oznacza stratę informacji o badanym zjawisku.

Jakość odwzorowania poszczególnych punktów (wierszy lub kolumn) w danym wymiarze przestrzeni czynnikowej mierzona jest poprzez stosunek kwadratu odległości danego punktu w tym wymiarze od środka układu osi czynnikowych do kwadratu odległości tego punktu w przestrzeni czynnikowej o maksymalnym wymiarze od środka układu czynnikowego. Stosunek ten jest tożsamy ze stosunkiem udziału danego wymiaru w inercji punktu (kwadrat korelacji wektorów wierszowych (kolumnowych) z daną osią czynnikową), czyli określa, jaka część inercji punktu jest wyjaśniana przez dany wymiar.

W wyniku zastosowania analizy korespondencji uzyskujemy wyniki, które mogą być prezentowane w formie graficznej w postaci wykresów sporządzonych na podstawie tych tabel, będących dwumiarowymi przekrojami przestrzeni czynnikowych. Powstają w ten sposób mapy percepcji.

Analiza układów punktów reprezentujących zmienne lub obiekty w ujęciu geometrycznym pozwala na wizualne uchwycenie ogólnych prawidłowości w układach tych zmiennych lub obiektów.

Analizując uzyskane wyniki rozpatrujemy następujące typy konfiguracji punktów:

- położenie punktów względem środka układu współrzędnych,
- położenie względem siebie punktów odpowiadających obiektom albo zmiennym,

- położenie względem siebie punktów reprezentujących obiekty względem punktów reprezentujących zmienne i *vice versa*, na tle konfiguracji wszystkich punktów.

Punkty położone, w porównaniu z innymi punktami, blisko początku czynnikowego układu odniesienia (reprezentującego profil przeciętny) mają profile bliskie profilowi przeciętnemu, a położone relatywnie daleko mają profile znacznie różniące się od profilu przeciętnego.

Analiza położenia punktów zmiennych względem początku czynnikowego układu odniesienia wskazuje na stopień ich zróżnicowania w badanych obiektach na tle pozostałych rozpatrywanych zmiennych. Małe oddalenie od początku układu punktu zmiennej świadczy o niewielkim zróżnicowaniu tej zmiennej w badanych obiektach w porównaniu ze zróżnicowaniem innych zmiennych. Duża odległość punktu zmiennej od początku układu czynnikowego wskazuje na jej silne zróżnicowanie w badanych obiektach w porównaniu z innymi zmiennymi.

Analiza odległości punktu obiektu od początku układu czynnikowego, będąca wypadkową odległości pomiędzy odpowiadającymi sobie zmiennymi w danym obiekcie i w obiekcie przeciętnym (centroidzie), pozwala na ocenę relatywnego (w stosunku do innych obiektów) stopnia nietypowości danego obiektu ze względu na strukturę opisujących go zmiennych.

Bliskie położenie punktów zmiennych w przestrzeni czynnikowej oznacza, że zmienne te kształtują się podobnie w badanych obiektach, natomiast bliskie położenie punktów reprezentujących obiekty wskazuje na podobieństwo struktury opisujących je zmiennych.

W analizie korespondencji nie można co prawda bezpośrednio interpretować odległości pomiędzy punktami — zmiennymi i punktami — obiektami, ale można interpretować położenie punktu — zmiennej względem konfiguracji punktów — obiektów lub położenie punktu — obiektu względem konfiguracji punktów — zmiennych. Przykładowo, bliskie położenie punktów — zmiennych w stosunku do danego punktu — obiektu wskazuje, że właśnie ze względu na wartości zmiennych reprezentowanych przez te punkty dany obiekt wyróżnia się od innych badanych obiektów.

ANALIZA PORÓWNAWCZA KRAJÓW ZE WZGLĘDU NA SUBIEKTYWNY DOBROSTAN

Subiektywny dobrostan w 2012 r.

Krajami o najwyższym poziomie subiektywnego dobrostanu w 2012 r. były kraje skandynawskie: Norwegia, Dania i Islandia (wykr. 2). Wartości syntetycznego wskaźnika subiektywnego dobrostanu wyniosły w tych krajach odpowiednio: 78,78; 78,41 i 77,63. Najniższy poziom subiektywnego dobrostanu obserwowano na Węgrzech, w Bułgarii i Rumunii, w których wskaźnik syntetyczny osiągnął odpowiednio wartości: 60,90; 64,31 i 65,51.

W Polsce poziom subiektywnego dobrostanu był w 2012 r. relatywnie niski i wyniósł 69,22. Wartość syntetycznego wskaźnika dobrostanu dla Polski jest przy tym niższa niż wartość przeciętna dla wszystkich badanych krajów łącznie³ (ESS-22), która wyniosła 71,97.

Hierarchia krajów ze względu na poziom subiektywnego dobrostanu osobistego była w 2012 r. podobna jak dla subiektywnego dobrostanu, chociaż nie identyczna. Krajami o najwyższym poziomie subiektywnego dobrostanu osobistego były: Dania, Norwegia i Szwajcaria (wartość wskaźnika subiektywnego dobrostanu osobistego osiągnęła w tych krajach odpowiednio: 78,09; 77,46 i 76,97), a o najniższym poziomie ponownie Węgry, Bułgaria i Rumunia (wartość wskaźników subiektywnego dobrostanu osobistego odpowiednio: 54,71; 60,88 i 64,18).

Subiektywny dobrostan społeczny był najwyższy w 2012 r. także w krajach skandynawskich: Norwegii, Islandii i Danii (wartość wskaźnika odpowiednio: 80,11; 79,65 i 78,72). Z kolei krajami o najniższym poziomie subiektywnego dobrostanu społecznego były: Rumunia, Węgry i Czechy (wskaźnik przyjął odpowiednio wartości: 66,85; 67,09 i 67,46). W Polsce zarówno subiektywny dobrostan osobisty, jak i subiektywny dobrostan społeczny kształtowały się poniżej poziomu wartości przeciętnych, tj. odpowiednio: 70,36 i 68,07 (wartości tych wskaźników dla ESS-22 wyniosły odpowiednio: 71,00 i 72,94).

Subiektywny dobrostan osobisty a subiektywny dobrostan społeczny

Na wyk. 3 dokonano porównania poziomu subiektywnego dobrostanu osobistego z subiektywnym dobrostanem społecznym w badanych krajach w 2012 r. Współrzędne punktów reprezentujące kraje stanowią wartości tych wskaźników w poszczególnych krajach. Gdyby wartości obu wskaźników były identyczne, punkty reprezentujące kraje leżałyby na przekątnej. Punkty leżące poniżej przekątnej reprezentują kraje, w których poziom subiektywnego dobrostanu osobistego jest wyższy niż poziom subiektywnego dobrostanu społecznego. Charakterystycznymi krajami należącymi do tej grupy są przede wszystkim Polska i Cypr. Powyżej przekątnej leżą punkty reprezentujące kraje, w których poziom subiektywnego dobrostanu osobistego jest niższy niż poziom subiektywnego dobrostanu społecznego. Do tej grupy krajów należy zaliczyć przede wszystkim: Węgry, Portugalię, Hiszpanię, Estonię, Bułgarię, Kosowo oraz Islandię. Są to zarówno relatywnie niezamożne kraje Centralnej i Wschodniej Europy oraz Bałkanów, jak i relatywnie niezamożne państwa Europy Południowej oraz zamieszkała Islandia.

³ Z wyłączeniem Rosji i Izraela.

Nierównomierność rozkładu subiektywnego dobrostanu

Zastosowane w badaniu wskaźniki mierzące nierównomierność rozkładu subiektywnego dobrostanu wskazują na podobną, chociaż nie identyczną hierarchię krajów ze względu na stopień tej nierównomierności w 2012 r. (wykr. 4 i 5). Krajami o najmniejszej nierównomierności rozkładu subiektywnego dobrostanu były: Norwegia, Szwajcaria i Dania. Wskazują na to najniższe wartości w tych krajach zarówno współczynnika Giniego, jak i współczynnika zróżnicowania decylogowego. Przyjęły one w tych krajach wartości współczynnika Giniego odpowiednio: 0,0572; 0,0615 i 0,0624, a współczynnik zróżnicowania decylogowego: 1,28; 1,30 i 1,32.

Najwyższe wartości współczynnik Giniego przyjął w 2012 r. w Bułgarii, Czechach oraz w Rosji (odpowiednio: 0,1182; 0,1083 i 0,0984), natomiast współczynnik zróżnicowania decylogowego najwyższe wartości osiągnął w Bułgarii, Czechach oraz w Estonii (odpowiednio 1,72; 1,67 i 1,58).

W Polsce nierównomierność rozkładu subiektywnego dobrostanu była relatywnie wysoka. Wskaźnik Giniego osiągnął wartość 0,0910, przy średniej ESS-22 wynoszącej 0,0836, a współczynnik zróżnicowania decylogowego osiągnął wartość 1,54, przy średniej ESS-22 wynoszącej 1,47.

Zmiany poziomu subiektywnego dobrostanu w latach 2006—2012⁴

Poziom subiektywnego dobrostanu w badanych krajach traktowanych łącznie⁵ (ESS-19) wzrósł w latach 2006—2012 o 1,77 p.proc. (tablica). Wzrost ten nastąpił przy tym w większości krajów. Największy wzrost subiektywnego dobrostanu obserwujemy w Niemczech, Słowenii i w Polsce (wzrost odpowiednio o: 3,50 p.proc., 3,34 i 2,85 p.proc.). Jedynymi krajami, w których nastąpił spadek poziomu subiektywnego dobrostanu były Węgry, Cypr i Hiszpania (odpowiednio o: 4,33 p.proc., 1,16 i 0,81 p.proc.).

**SUBIEKTYWNY DOBROSTAN W KRAJACH UCZESTNICZĄCYCH W ESS
WEDŁUG WARTOŚCI WSKAŹNIKÓW W 2012 R.**

K r a j e	Subiektywny dobrostan			Subiektywny dobrostan osobisty			Subiektywny dobrostan społeczny		
	wartość wskaźnika	2012—2006		wartość wskaźnika	2012—2006		wartość wskaźnika	2012—2006	
		wartość wskaźnika	miejsce w rankingu		wartość wskaźnika	miejsce w rankingu		wartość wskaźnika	miejsce w rankingu
Niemcy	73,83	3,50	4	73,35	3,99	5	74,31	3,02	4
Słowenia	72,28	3,34	3	72,71	3,51	4	71,84	3,17	3
P o l s k a	69,22	2,85	1	70,36	4,19	1	68,07	1,52	1
Norwegia	78,78	2,24	1	77,46	2,84	1	80,11	1,63	1
Słowacja	67,87	2,19	1	67,46	3,37	1	68,28	1,01	1
Rosja	65,51	2,18	2	64,18	2,87	1	66,84	1,50	2
Holandia	75,63	2,14	0	74,61	2,31	3	76,66	1,97	0
Szwecja	76,36	1,87	0	74,89	1,58	1	77,83	2,16	0
Wielka Brytania	71,93	1,68	1	71,78	1,70	0	72,08	1,65	1
Portugalia	70,21	1,60	1	65,87	2,32	1	74,56	0,89	1
Belgia	72,55	1,52	0	72,23	1,16	-1	72,87	1,89	0
Dania	78,41	1,44	-1	78,09	1,10	0	78,72	1,78	-1
Finlandia	74,42	0,99	1	74,19	0,95	0	74,66	1,03	1
Bułgaria	64,31	0,89	0	60,88	0,84	1	67,75	0,94	0
Szwajcaria	76,83	0,67	0	76,97	1,06	-1	76,70	0,28	0
Estonia	67,03	0,29	-2	65,73	0,42	-2	68,34	0,16	-2
Irlandia	73,62	0,16	-2	72,95	-0,69	-4	74,28	1,02	-2
Hiszpania	71,63	-0,81	-4	68,61	-1,98	-4	74,65	0,37	-4
Cypr	69,30	-1,16	-4	70,54	-2,18	-5	68,07	-0,15	-4
Węgry	60,90	-4,33	-2	54,71	-6,80	-2	67,09	-1,85	-2
ESS-19	72,13	1,77	x	71,14	1,85	x	73,11	1,68	x

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ESS w latach 2006 i 2012.

Także poziom zarówno subiektywnego dobrostanu osobistego, jak i subiektywnego dobrostanu społecznego znacząco wzrósł w badanych krajach traktowanych łącznie. W przypadku pierwszej składowej subiektywnego dobrostanu wzrost ten wyniósł 1,85 p.proc., a drugiej składowej 1,68 p.proc. Krajami o naj-

⁴ Z wyłączeniem Rosji.

⁵ Analizę zmian poziomu subiektywnego dobrostanu przeprowadzono dla zbiorowości krajów, które brały udział w ESS zarówno w 2006 r., jak i w 2012 r.

większym wzroście subiektywnego dobrostanu osobistego były: Polska, Niemcy i Słowenia (wzrost odpowiednio o: 4,19 p.proc., 3,99 i 3,51 p.proc.). W tym samym okresie wartość wskaźnika subiektywnego dobrostanu osobistego spadła na Węgrzech, Cyprze, w Hiszpanii oraz w Irlandii (spadek odpowiednio o: 6,80 p.proc., 2,18, 1,98 i 0,69 p.proc.).

Krajami o najwyższym wzroście poziomu subiektywnego dobrostanu społecznego w 2012 r. w porównaniu do 2006 r. były: Słowenia, Niemcy i Szwecja. Wartość wskaźnika mierzącego subiektywny dobrostan społeczny zwiększyła się w tych krajach odpowiednio o: 3,17 p.proc., 3,02 i 2,16 p.proc. W Polsce w latach 2006—2012 nastąpił także wzrost subiektywnego dobrostanu społecznego o 1,52 p.proc. Subiektywny dobrostan społeczny zmniejszył się w badanym okresie tylko w dwóch krajach, a mianowicie na Węgrzech i na Cyprze (spadek odpowiednio o: 1,85 p.proc. i 0,15 p.proc.).

Zmiany w poziomie subiektywnego dobrostanu w latach 2006—2012 w badanych krajach spowodowały także zmiany w rankingu krajów ze względu na ten poziom. Największy awans w tym rankingu notowały Niemcy (o 4 miejsca), Słowenia (o 3 miejsca) oraz Rosja (o 2 miejsca). Polska poprawiła swoje miejsce w rankingu o 1 pozycję. W grupie krajów, które spadły w rankingu najsilniejszy spadek dotyczył Cypru i Hiszpanii (spadek o 4 miejsca). Także w przypadku rankingu krajów ze względu na poziom subiektywnego dobrostanu osobistego najsilniej swoją pozycję poprawiły w latach 2006—2012 Niemcy i Słowenia (odpowiednio o 5 i 4 pozycje). Polska przesunęła się w tym rankingu w górę o 1 pozycję. Najsilniejszy spadek w rankingu odnotowały w badanym okresie Cypr (o 5 miejsc) oraz Hiszpania i Irlandia (o 4 miejsca). Również w przypadku subiektywnego dobrostanu społecznego największą poprawę pozycji w rankingu obserwujemy dla Niemiec, Słowenii i Rosji (odpowiednio o: 4, 3 i 2 pozycje). Polska przesunęła się w rankingu o 1 miejsce w górę. Najsilniejszy spadek w rankingu ponownie dotyczył Cypru i Hiszpanii (spadek o 4 miejsca).

Porównanie profili subiektywnego dobrostanu w 2012 r.

Wyznaczone w ramach analizy korespondencji dwa pierwsze czynniki odzwierciedlają łącznie 82% całkowitej inercji zbioru danych. Jakość odwzorowania zdecydowanej większości punktów reprezentujących obiekty (kraje) i zmienne (wskaźniki grupowe subiektywnego dobrostanu) w dwuwymiarowej przestrzeni czynnikowej jest wysoka. Pozwala to na interpretację wyników analizy korespondencji prezentowanych w formie graficznej.

Najbardziej nietypowym profilem subiektywnego dobrostanu, a zatem najbardziej nietypową strukturą wartości jego składowych elementów, charakteryzowały się w 2012 r. Bułgaria i Węgry, a następnie Portugalia, Kosowo, Finlandia i Dania (wykr. 6). Reprezentujące je punkty leżą relatywnie najdalej od początku czynnikowego układu odniesienia. W Polsce struktura subiektywnego dobrostanu nie odbiegała relatywnie znacząco od jego przeciętnej struktury w badanych

krajach. Relatywnie najbardziej typową strukturę subiektywnego dobrostanu obserwowano w Irlandii i Estonii.

Badane kraje były najbardziej zróżnicowane ze względu na szczęśliwe życie oraz emocjonalną jakość życia, natomiast najmniej różnicują je funkcjonowanie, odporność i samoocena oraz wsparcie społeczne.

Analizując odległości pomiędzy punktami reprezentującymi kraje oraz elementy subiektywnego dobrostanu, na tle całej konfiguracji punktów, można wskazać cechy charakterystyczne tych krajów, czyli te elementy subiektywnego dobrostanu, których wartości znacznie różnią się od wartości tych elementów w innych badanych krajach. Polska, Czechy, Słowacja, Wielka Brytania i Belgia odróżniają się od innych krajów nietypowymi wartościami wskaźników dobrostanu emocjonalnego. Wartości wskaźnika dla szczęśliwego życia odróżniają Danię i Finlandię od innych krajów. Kraje Półwyspu Iberyjskiego — Hiszpanię i Portugalię — charakteryzują nietypowe wartości wskaźnika wsparcia społecznego, a Kosowo — wskaźnika zaufania i poczucia przynależności. Dla Rumunii takim wskaźnikiem o nietypowych wartościach jest witalność. Wreszcie Irlandia

i Estonia wyróżniają się relatywnie nietypowymi wartościami wskaźników odporności i samooceny oraz funkcjonowania.

SUBIEKTYWNY DOBROSTAN W POLSCE

Polski profil subiektywnego dobrostanu

Łączne rozpatrywanie wartości grupowych wskaźników subiektywnego dobrostanu pozwala na ocenę jego charakteru w Polsce w porównaniu do przeciętnego profilu subiektywnego dobrostanu, tzn. wszystkich badanych krajów łącznie (ESS-22). Wartości grupowych wskaźników subiektywnego dobrostanu dla Polski oraz dla badanych krajów łącznie w 2012 r. przedstawiono w postaci wykresu radarowego (wykr. 7). Wykres ten umożliwi również porównanie poziomu różnych aspektów subiektywnego dobrostanu poprzez ich odniesienie do teoretycznego, najwyższego możliwego do osiągnięcia poziomu.

Poziom subiektywnego dobrostanu osobistego dla Polski jest nieznacznie niższy niż dla badanych krajów łącznie we wszystkich jego wymiarach poza witalnością. Wartości obu wskaźników grupowych subiektywnego dobrostanu społecznego są znacznie niższe w Polsce niż dla wszystkich krajów łącznie. Szczególnie duża różnica wystąpiła w przypadku wsparcia społecznego.

Porównanie profili subiektywnego dobrostanu różnych grup respondentów w Polsce

Wykresy radarowe umożliwiają porównanie poziomu subiektywnego dobrostanu, w jego wyróżnionych wymiarach, pomiędzy różnymi grupami respondentów. Wykr. 8 wskazuje, że kobiety w Polsce posiadają znacznie wyższy poziom subiektywnego dobrostanu niż mężczyźni we wszystkich jego wymiarach, poza samooceną. Szczególnie znaczące różnice w poziomie subiektywnego dobrostanu pomiędzy kobietami i mężczyznami występują w przypadku emocjonalnego dobrostanu i szczęśliwego życia.

Poziom subiektywnego dobrostanu znacząco spada wraz ze wzrostem wieku respondentów, z wyjątkiem odporności i samooceny oraz zaufania i poczucia przynależności (wykr. 9). Szczególnie znaczący spadek tego poziomu obserwujemy w przypadku witalności.

Poziom subiektywnego dobrostanu wyraźnie rośnie we wszystkich jego wymiarach wraz ze wzrostem poziomu dochodów gospodarstw domowych respondentów (wykr. 10). Wzrost ten jest przy tym znacznie silniejszy w przypadku składowych subiektywnego dobrostanu osobistego niż subiektywnego dobrostanu społecznego. Szczególnie duże różnice w poziomie subiektywnego dobrostanu pomiędzy grupami kwintylowymi rozkładu dochodów gospodarstw domowych respondentów obserwujemy w przypadku witalności.

Typ aktywności ekonomicznej respondentów wyraźnie wpływa na poziom subiektywnego dobrostanu. Zdecydowanie najwyższym poziomem subiektywnego dobrostanu, poza szczęśliwym życiem oraz zaufaniem i poczuciem przynależności, charakteryzuje się grupa osób pracujących (wykr. 11). W przypadku dwóch powyżej wyróżnionych składowych dobrostanu najwyższy ich poziom obserwujemy w grupie biernych zawodowo. Grupa bezrobotnych osiągnęła najniższy poziom subiektywnego dobrostanu we wszystkich jego wymiarach poza witalnością, dla której przeciętnie najniższe oceny występują w grupie biernych zawodowo.

Wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia respondentów rośnie ich poziom subiektywnego dobrostanu (wykr. 12). Jedynie w przypadku zaufania i poczucia przynależności poziom wykształcenia nie wpływa na poziom osiągniętego subiektywnego dobrostanu. Poziom wykształcenia respondentów ma największy wpływ na poziom subiektywnego dobrostanu w zakresie witalności oraz odporności.

Poziom subiektywnego dobrostanu osobistego jest znacznie mniej zróżnicowany ze względu na miejsce zamieszkania respondentów (wykr. 13) niż poziomu dobrostanu społecznego. W większości wymiarów subiektywnego dobrostanu osobistego jego najniższy poziom obserwujemy w grupie respondentów zamieszkujących duże miasta. W przypadku subiektywnego dobrostanu społecznego najwyższe oceny występują w grupie respondentów zamieszkujących pojedyncze gospodarstwo lub dom na terenie wiejskim. Najniższy poziom zaufania i poczucia przynależności deklarują respondenci z dużych miast, a wsparcia społecznego respondenci zamieszkujący przedmieścia lub obrzeża dużego miasta.

Podsumowanie i rekomendacje

W artykule zaprezentowano wyniki analizy porównawczej subiektywnego dobrostanu w krajach biorących udział w ESS w 2012 r. oraz zmiany w poziomie subiektywnego dobrostanu w porównaniu z 2006 r. Szczególną uwagę zwrócono na analizę subiektywnego dobrostanu w Polsce, rozszerzając jej zakres na wyróżnione grupy respondentów.

Wyniki analizy wskazują na różnice zarówno w poziomie, jak i strukturze subiektywnego dobrostanu badanych krajów oraz wzrost poziomu subiektywnego dobrostanu w większości tych krajów w latach 2006—2012. Jednocześnie przedstawiają one charakter subiektywnego dobrostanu w Polsce dla różnych grup respondentów.

W artykule przedstawiono propozycję zastosowania metody dystansowej do konstrukcji cząstkowych wskaźników subiektywnego dobrostanu umożliwiającą nie tylko porównania różnych jego aspektów pomiędzy krajami i ich zmian w czasie, ale również porównania poziomu subiektywnego dobrostanu w różnych jego wymiarach.

Wyniki pomiaru subiektywnego dobrostanu stanowią cenne źródło informacji na temat psychicznej kondycji społeczeństwa i jego członków. Jednakże możliwości ich wykorzystania do oceny efektywności polityki społecznej skierowanej na wzrost jakości życia są ograniczone. Model jakości życia, który byłby użyteczny w przypadku polityki społecznej, powinien koncentrować się na subiektywnej i obiektywnej ocenie poziomu zaspokojenia potrzeb ludności (Noll, 2002; Panek, 2014). Cennym z punktu widzenia polityki społecznej uzupełnieniem zakresu badania ESS byłoby włączenie do kwestionariusza modułu zawierającego subiektywne oceny poziomu zaspokojenia różnych grup potrzeb.

Poważnym mankamentem ESS jest jego ograniczona użyteczność do analizy zmian w czasie. Udział w badaniu w kolejnych jego rundach różnych grup respondentów powoduje, że obserwowane w czasie zmiany poziomu subiektywnego dobrostanu mogą być skutkiem nie tylko rzeczywistych zmian poziomu badanej kategorii, lecz również wynikiem właśnie badania różnych osób w porównywanych latach. Wskazuje to na konieczność przejścia w ESS na metodę panelową (w kolejnych rundach ankietowane są te same osoby). W kolejnych rundach wyjściowa próba respondentów byłaby uzupełniana, ze względu na erozję panelu, o podpróbę (o takiej samej strukturze, jak próba wyjściowa) dopełniającą próbę wyjściową do początkowych jej rozmiarów. Analiza zmian w czasie byłaby prowadzona na podstawie wyników badania tylko tych respondentów, którzy brali udział w ESS we wszystkich porównywanych latach.

prof. dr hab. Tomasz Panek — *SGH*

LITERATURA

- Beh E. J. (2004), *Simple correspondence analysis: a bibliographic review*, „International Statistical Review”, Vol. 72, No. 2
- Bennet M. K. (1937), *On measurement of relative national standards of living*, „The Quarterly Journal of Economics”, Vol. 51, No. 2
- Benzécri J-P. (1973a), *L'analyse des donnés: II. La analyse des correspondences*, Dunod, Paris
- Benzécri J-P. (1973b), *L'analyse des donnés: I. La taxonomie*, Dunod, Paris
- Diener E., Suh E., Lucas R. E., Smith H. L. (1999), *Subjective well-being: Three decades of progress*, „Psychological Bulletin”, No. 125
- Huppert F., Marks N., Mickaelson J., Vittersø J. (2013), *ESS Round 6. Module on personal and social wellbeing — final module in template*, Centre for Comparative Social Surveys, City University London, London
- Huppert F., Marks N., Clark A., Siegrist J., Stutzer A., Vittersø J., Morten W. (2009), *Measuring well-being across Europe: description of the ESS well-being module and preliminary findings*, „Social Indicators Research”, Vol. 91, No. 3
- Noll H-H. (2002), *Towards a European system of social indicators: theoretical framework and system architecture*, „Social Indicators Research”, No. 58
- Panek T. (2014), *Poziom i jakość życia*, [w:] *Statystyka społeczna*, praca zbiorowa, red. T. Panek, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa
- Panek T. (2011), *Ubóstwo, wykluczenie społeczne i nierówności. Teoria i praktyka pomiaru*, Oficyna Wydawnicza SGH
- Panek T., Zwierzchowski J. (2013), *Statystyczne metody wielowymiarowej analizy porównawczej, Teoria i zastosowania*, Oficyna Wydawnicza SGH
- Ryan R. M., Deci L. (2001), *On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being*, *Annual Review of Psychology*, No. 52

SUMMARY

The article presents the results of a comparative analysis of subjective well-being in the countries participating in the European Social Survey (ESS) in 2012 as well as changes its level in comparison with 2006. In the construction of indicators, Geneva method was used, which allowed comparison of the level of subjective welfare and its various aspects in different countries. Also the level distance of the perceived welfare for its each components was examined. This was measured from their maximum positive level on the scales used in the test measurement. In addition to the comparative analysis of the level of welfare and the changes in the countries participating in the ESS, also its decomposition inequity was assessed. Furthermore, using the method of correspondence analysis, the author conducted comparative analysis of subjective well-being profiles of countries participating in the ESS.

РЕЗЮМЕ

В статье были представлены результаты сравнительного анализа субъективного благосостояния (subjective well-being) в странах принимающих участие в Европейском Социальном Исследовании (ESS) в 2012 г. а также изменений его уровня в сопоставлении с 2006 г.

В составлении показателей был использован метод прокладки, который сделал возможным сравнение уровня субъективного благосостояния и различных его аспектов в отдельных странах. Были обследованы различия воспринимаемого уровня благосостояния для каждого из его компонентов, измеряемых с их максимального положительного уровня в используемых в обследовании масштабах измерения.

Кроме сравнительного анализа уровня благосостояния и его изменений в странах принимающих участие в ESS, была сделана оценка неравенства его распределения. Кроме того используя метод анализа переписки, был проведен сравнительный анализ профилей субъективного благосостояния стран участвующих в ESS.